

- Landmanden som naturforvalter

Muligheder som lodsejer i projektet

20-05-2022

Natureman – Landmanden som naturforvalter

Natureman har fokus på at bevare og beskytte naturtyperne rigkær, kildevæld og overdrev i 11 Natura 2000-områder fordelt på 8 kommuner. Projektet ønsker at udvikle naturpleje som en særlig driftsgren og skabe og afprøve incitamentter som gør det økonomisk interessant for landmanden at pleje naturarealer ved afgræsning eller slæt.

Vi vil i projektet arbejde med en række løsninger for at fremme økonomien i naturpleje herunder bl.a. at skabe større sammenhængende naturarealer ved jordfordeling eller ved organisering i græsningsfælleskaber, nye muligheder for støtteordninger, teknologiudvikling for husdyrhold, samt afsætnings- og værdikæder for landbrugsprodukter fra naturarealer.

De 11 Natura 2000-områder er yderligere opdelt i såkaldte Natureman subregioner og har dermed fået hver deres kode. Se Bilag 1.

Foto: Viborg Kommune. Gammelstruplejren ved Birkesø, hvor der både findes kildevæld, rigkær og overdrev. Området afgræsses med Galloway.

Listeordningen – certificerede Natureman-rådgivere

Private land- og skovbrugere med arealer indenfor de 11 Natura 2000-områder kan få tilskud til rådgivning. Den enkelte jordejer kan frit vælge konsulent fra listen over godkendte konsulenter. Listen bliver løbende opdateret, når der bliver godkendt nye konsulenter. Listen findes hér: [Liste over rådgivere \(life-natureman.dk\)](http://life-natureman.dk).

Rådgiverne i denne listeordning er alle certificerede Natureman-rådgivere, der har deltaget på en uddannelsesdag og som løbende bliver opdateret på opgaver indenfor Natureman-projektet. Rådgiverne tilhører i dagligdagen lokale landboforeninger og består af både planteavlskonsulenter, miljø og naturkonsulenter, vildtkonsulenter osv.

Hvad kan jeg få hjælp til?

I LIFE IP Natureman projektet er der en lang række aktiviteter, der åbner op for en masse muligheder for at gøre naturplejen både bedre og lettere på din bedrift.

Liste med alle aktiviteterne, der er taget med her.

1. Omkostninger forbundet med ansøgninger
2. Afprøvning af ny teknologi
3. Naturrådgivning
4. Naturprojekter
5. Fokus på særlige arter
6. Naturlig hydrologi
7. Rydning og bekæmpelse af invasive arter
8. Opstart af dyrehold til afgræsning
9. Etablering af fællesskaber
10. Stier og rekreative tiltag
11. Biomassehøst
12. Jordfordeling

1. Omkostninger forbundet med ansøgninger

Du kan søge om tilskud til projekter i forhold til rydning af tilgroede arealer og forberedelse til afgræsning i de særligt udpegede Natura 2000-områder via den eksisterende ordning: "Rydning af tilgroede arealer og forberedelse til afgræsning". Ordningen kører hvert år og plejer at lukke op for ansøgninger i oktober det pågældende år.

Under ordningen kan man bl.a. søge tilskud til:

- Gennemføre rydning af tilgroede arealer for træer og buske
- Forberede et areal til afgræsning
- Etablering af hegn, herunder låger og led
- Faciliteter til drikkevandsforsyning frostfri og alm. (kar og pumpe / drikkekop / mulepumpe)
- Fangfolde (faste/mobile)
- Elforsyning, herunder spændingsgiver til hegn
- Rørbro

Læs mere om ordningen på [Tilskudsguide - Landbrugsstyrelsen \(lbt.dk\)](#) eller spørg din landbrugsrådgiver.

Omkostninger til en af vores Natureman-certificerede rådgivere ([Liste over rådgivere \(life-natureman.dk\)](#).) i forbindelse med udarbejdelse af ansøgningen og udbetalingsanmodningen kan dækkes.

Kan der ikke opnås tilskud, eller kan det ønskede materiel i forbindelse med afgræsning ikke findes på listen over hvad man kan søge tilskud til via de eksisterende Natura-2000 tilskudsordninger kan omkostningerne i mange tilfælde dækkes af Natureman. Det gælder særligt hvis afgræsningen tilgodeser plejen af områder med rigkær, kildevæld og overdrev. Kontakt din kommune for at høre nærmere. Natureman-projektet kan eksempelvis dække udgifterne til rydning af hegnslinje, etablering af hegn, elforsyning, drikkevandsforsyning, kvægovergange, fangfolde, klaplåger, læskure, færister og andet materiel.

2. Afprøvning af ny teknologi i naturplejen

Flere typer ny teknologi afprøves løbende i Natureman-områderne.

Der er mulighed for at være med til at afprøve nye teknologier indenfor naturpleje, der skal være med til at gøre tilsyn og arbejdet omkring dyrene smartere og mindre tidskrævende.

Der arbejdes på at få flere projekter i gang, så hvis man har idéer til afprøvning af en teknologi og man selv har lyst til at deltage, så tag fat på en af de certificerede Natureman-rådgivere ([Liste over rådgivere \(life-natureman.dk\)](https://life-natureman.dk)), din kommune eller Naturstyrelsen.

Indtil videre afprøves:

- Droner, der anvendes til at føre tilsyn med dyrene og heget på større naturarealer.
- GPS-halsbånd, så dyrene og deres færden nemt kan spores på arealerne.

3. Naturrådgivning

Du har som landmand eller skovbruger mulighed for at få tilskud til 10 timers rådgivning af en certificeret rådgiver fra LIFE IP Natureman ([Liste over rådgivere \(life-natureman.dk\)](http://life-natureman.dk)). Det kræver dog at dine arealer ligger inden for de Natura 2000 områder der er omfattet af projektet. Rådgiveren vil afklare omfanget i samråd med din kommune og Naturstyrelsen.

Rådgivningen kan indeholde:

- Generel rådgivning om naturpleje
- Råd og vejledning i forhold til sammensætningen mellem grundbetaling og Natura2000-støtteordningerne
- Rådgivningsstartpakke: Øremærkning, fodring og lovgivning
- Gennemgang af konsekvenser og muligheder for den enkeltes drift i forhold til naturpleje.
- Råd og vejledning i forhold til dyrevelfærd
- Naturpleje som driftsgren – vurdering af de økonomiske muligheder

4. Rådgivning i forbindelse med et naturprojekt

Går du med tanker om større naturprojekter (herunder også lavbunds- eller vådområdeprojekter) vil der være mulighed for at drøfte projektet med en certificeret rådgiver fra LIFE IP Natureman ([Liste over rådgivere \(life-natureman.dk\)](http://life-natureman.dk)). Der er afsat op til 10 timers rådgivning finansieret af Natureman. Da der i mange naturprojekter kan være behov for mere end de 10 timer, er der åbent for at der kan indgå flere timers rådgivning til en reduceret pris i forhold til den normale takst hos naturrådgiverne. Rådgiveren vil afklare omfanget i samråd med din kommune og Naturstyrelsen. Projektområdet skal ligge indenfor et Natureman-område.

Rådgivningen kunne indeholde:

- Muligheden for naturprojekter på ejendommen
- Forundersøgelse i forhold til en eventuel jordfordeling
- Indhentning af nødvendige myndighedstilladelser ved etablering af naturprojekter
- Hjælp til at styre projektøkonomien, overholde tilsagn og udarbejde udbetalingsanmodninger i naturprojekter

5. Fokus på særlige arter

Som udgangspunkt vil indsatsen være rettet mod NATURA 2000-områdernes udpegningsgrundlag og bilag IV-arterne. Andre arter der er karakteristiske for naturtyperne kan komme i spil.

Plejetiltag målrettet en speciel naturtype kan give udfordringer i forhold til særlige og/eller truede arter i samme område. I disse tilfælde vil et særligt indgreb være nødvendigt for at sikre en god udvikling for de særlige arter.

Der kan eksempelvis udarbejdes en fokusplan for arten. Med en Fokusplan i bagagen får man et samlet overblik over de vigtigste arter og levesteder, der er på naturarealet. Med planen får man konkret rådgivning om, hvordan forholdene kan bevares eller forbedres for disse arter samtidig med at der stadig drives landbrugsproduktion og/eller naturpleje.

Forud for udarbejdelsen af fokusplanen vil der være besøg af en specialkonsulent og evt. en kommunal naturmedarbejder, hvor naturarealet gennemgås, der tales om tilskudsmuligheder osv.

Besøget vil efterfølgende resultere i en kortlægning af konkrete indsatser, som kan udføres eller ændres for at give den mest hensigtsmæssige pleje til de særlige arter, der findes på arealet. Når kortlægningen er færdig, er produktet en Fokusplan, som indeholder en beskrivelse af:

- Målsætning(er) for området
- De vigtigste fokuspunkter for arealets forvaltning
- En samlet tilskudsstrategi for arealet
- Fotos og beskrivelser af de vigtigste arter på arealet

Konkrete plejetiltag kunne være:

- Manuel rydning af vegetation (vedplanter, græs og urter).
- Frahegning af arealer i perioder, hvor naturtypen eller sjældne arter ikke ønskes forstyrret
- Særlig indhegning omkring sjældne arter, hvori eksempelvis geder sættes ind som virkemiddel.
- Fremme spredning af ønskede arter og følgearter, f.eks. ved flytning af dyr.
- Afværgeforanstaltninger i forhold til andre naturgenopretnings- eller forvaltningstiltag (dæmninger, udlægning af dyrkningsfrie bræmmer).
- Etablering af lavvandede paddeskrab.

Kontakt din kommune eller Naturstyrelsen for at høre nærmere.

6. Naturlig hydrologi

Naturtyperne rigkær og kildevæld er afhængige af konstant tilførsel af rent grundvand. Vandstanden er styrende for kvaliteten og størrelsen af rigkær og kildevæld. Naturtyperne var almindelige før i tiden.

Grøfter og dræn har udtørret mange af de våde naturtyper, og derved begrænset deres udbredelse. De arealer, der er tilbage med kilder og rigkær, er ofte små og ligger adskilt.

Når rigkær og kilder afvandes, forsvinder sjældne plante- og dyrearter. Ved at genoprette eller forbedre vandstanden øges mulighederne for, at naturtypernes unikke planter og dyr bevares. Vandstanden (hydrologien) kan forbedres eller genoprettes ved at fjerne eller flytte grøfter og dræn, så naturligt udsivende grundvand igen får frit løb. Drænvand fra dyrkede arealer skal ledes udenom, da det næringsrige vand herfra vil modarbejde en genopretning af naturtyperne.

Forundersøgelse og etablering af hydrologitiltag

Der indgår to elementer i en hydrologiundersøgelse. En forundersøgelse, hvor mulighederne for hvilke tiltag, der vil kunne forbedre forholdene undersøges og stilles op, så de mest relevante tiltag vil fremhæves.

Forundersøgelsen kunne indeholde:

- Indsamling af eksisterende viden om de hydrologiske forhold på lokaliteterne.
- Besigtigelse af lokaliteter med specifik dataindsamling på lokaliteterne (vandstandsmålinger, terrænopmåling mv.). - Topografiske undersøgelser og hydrologiske beregninger.
- Vurdering og beskrivelse af mulige/anbefalede indsatser med konsekvenskort (nuværende og fremtidige vandstands niveauer) samt forventet effekt på naturtyper og relevante arter.

Efter en forundersøgelse vil der kunne foretages en etablering af de tiltag, der giver bedst mening i forhold til områdets kildevæld og rigkær og i samspil med arealets ønskede anvendelse.

Natureman finansierer rådgivningen omkring undersøgelserne, der foretages i forundersøgelsen og den samlede rapport, hvor konkrete tiltag er beskrevet.

Natureman finansierer ligeledes rådgivningen omkring etableringen af hydrologitiltag samt omkostningerne forbundet med selve anlægsdelen.

Kontakt din kommune eller Naturstyrelsen for at høre nærmere.

7. Rydning og bekæmpelse af invasive arter

En generel trussel mod naturtyperne kildevæld, rigkær og i nogle tilfælde overdrev er tilgroning med hurtigt voksende arter. Græsning og rydning er vigtig for at pleje en særlig naturtype eller særlige arter, men nogle gange kan det være problematisk. Der kan eksempelvis være områder, hvor græsning ikke giver den ønskede effekt pga. særlige forhold. Det kan være at arealerne er for våde, eller der er arealer som dyrene ikke har adgang til.

Når et areal skal ryddes, er det vigtigt at tænke over, hvad der skal ryddes, og hvordan det skal foregå. Enkeltstående træer, buske og krat har værdi som levesteder for mange dyr og planter. Det bør derfor vurderes, om der snarere er behov for en pleje end blot rydning. Når et areal er ryddet, er det vigtigt, at området græsses, så det ikke gror til igen.

Rydning på våde arealer giver særlige problemer, og det kan være vanskeligt eller umuligt at færdes der. Det er derfor vigtigt at bruge maskiner og andet udstyr, der sikrer, at jordbunden ikke køres op, eller der dannes dybe kørespor. Ved rydning på overdrev, vil det være besværligt at færdes på de stejle skrænter.

Ikke hjemmehørende (invasive) arter, som fx Kæmpe-Bjørneklo og Japansk pileurt, udgør også en stor trussel for mange af de sjældne arter og naturtyper. Bekæmpelse af invasive arter vil reducere denne trussel ved at forbedre mulighederne for at de sjældne arter kan spredes.

Bekæmpelsen kunne indebære:

- Manuel rydning af vegetation (vedplanter, græs og urter).
- Udpining af jord med intensiv græsning, rydning og fjernelse af ryddet materiale. På enkelte lokaliteter kan der være behov for en forudgående indsats i form af slåning af høje stauder og græsser over en 1-3 årig periode eller afbrænding af akkumuleret førne før græsning igangsættes.
- Særlige virkemidler mod invasive arter (rydning, afbrænding, græsning med eksempelvis får/geder, totalafdækning af levestedsareal mv.).

Du har som landmand eller skovbruger mulighed for at få tilskud til 10 timers rådgivning af en certificeret rådgiver fra LIFE IP Natureman, hvis dine arealer ligger inden for de Natura 2000 områder der er omfattet af projektet. Rådgiveren vil afklare omfanget af rydningen og eller bekæmpelsen af den invasive art i samråd med din kommune og Naturstyrelsen.

Natureman-certificerede rådgivere ([Liste over rådgivere \(life-natureman.dk\)](http://life-natureman.dk)) kan hjælpe med rådgivningen og omkostninger forbundet med rydningen samt bekæmpelsen af invasive arter.

8. Opstart af dyrehold

Det kan være lidt af en beslutning at starte det hele op med afgræsning og dyrehold. Derfor er der i projektet mulighed for at få hjælp til begge dele.

Anskaffelse af dyrene

Der er mulighed for at starte op med "lånekøer" af en robust race eller en anden type naturplejeegnede dyr.

Dyrene udvælges og indkøbes i samarbejde med enten kommunen eller Kødkvægsforeningen Himmerland, der herefter står som ejer af dyrene. Der kan lånes eksempelvis 3-5 drægtige kvier, hvor der efter en aftalt periode leveres et tilsvarende antal dyr tilbage til projektet. Dyreholderen må beholde afkommet og kan på den måde opbygge sin egen besætning.

Når dyrene er fundet – hvad så?

Natureman-certificerede rådgivere ([Liste over rådgivere \(life-natureman.dk\)](http://life-natureman.dk)) kan hjælpe med rådgivningen og omkostninger forbundet med dyrehold og naturpleje og kan formidle kontakt til en kvæg-erfagruppe samt kødkvægsrådgiver.

Det er også muligt at kontakte din kommune direkte.

9. Etablering af fællesskaber

Livet som naturplejer, ny såvel som erfaren, kan resultere i mange spørgsmål og der skabes ofte nye erfaringer, når man har med naturen og dyr at gøre. Som ny naturplejer kan det være rart at have en sparringspartner eller indgå i et fællesskab, hvor man både kan nyde godt af andres erfaringer, kan bidrage med egne erfaringer og måske endda deles om udgifterne forbundet med dyreholdet. I Natureman er der mange muligheder for at være med til at etablere fællesskaber, ERFA-grupper eller lignende.

En certificeret Natureman-rådgiver kan være med til at sammensætte og opstarte samarbejder, herunder hjælpe med udformningen på græsningsaftaler og meget mere. Der kan også tilknyttes en økonomisk rådgiver, som kan hjælpe med afklaringer omkring økonomiske beregninger ved investeringer eller blot driften i disse fællesskaber.

Opstart af fællesskaber

Natureman-certificerede rådgivere ([Liste over rådgivere \(life-natureman.dk\)](http://life-natureman.dk)) kan hjælpe med:

- Facilitering ved opstart af en ERFA-gruppe
- Udarbejdelse af forpagtningskontrakter og græsningsaftaler
- Hjælp til etablering af græsningselskaber, græsningslaug, græsnings/driftssamarbejder

Hjælp til fællesskaber med opstart, regelafklaringer, økonomiske beregninger, valg af selskabstype, kontrakter osv.

Fællesskab omkring naturpleje

Der kan i nogle tilfælde være ønsker om et samarbejde eller et fællesskab omkring udstyrspakker til naturpleje. Flere steder i landet er naturplejen begrænset af manglen på robuste dyr til afgræsning af naturarealer. I andre tilfælde kan det være mangel på udstyr, der forhindrer den fornødne interesse i at forvalte naturarealer som en rentabel del af landbrugsdriften.

Hvis man som lodsejer ikke har egnede dyr til ekstensiv afgræsning, kan investeringen i en besætning godt være for usikker og/eller for dyr. Igennem Natureman-projektet kan der eksempelvis etableres et projektet med en låneordning med kvæg / græsningsdyr. Der kan også etableres et tilbud om udlån af kreaturvogn til transport af egne dyr til naturarealer og hjem igen.

Derudover kan der etableres "grejkasser", som forsøges organiseret i lokale erfa-netværk med lodsejere eller dyreholdere, så grupperne er ansvarlige for at styre og vedligeholde grejkasserne lokalt.

Grejkassen kan suppleres med nødvendigt udstyr undervejs i projektet, hvis behovet opstår. Projektet udarbejder set-up for vedligeholdelse og styring af grejkassen. Der kan eksempelvis indkøbes buskryddere og/eller maskiner til at klippe under hegn, mobile fangfolde, som kan lånes gratis af dyreholdere eller intelligente fangfolde og foderbokse til kalve.

Kontakt din kommune eller naturstyrelsen for at høre nærmere.

10. Stisystemer og rekreative arealer

Der kan være mange forskellige årsager til at stisystemer kan være interessante. Adgang til naturen med gode rekreative faciliteter understøtter en positiv udvikling i landdistrikterne og medvirker til at give de der ejer jorden – landmændene og dermed naturplejerne – anerkendelse. Gode rekreative faciliteter er også med til at understøtte bosætning og turisme. Rekreative indslag kan være fugletårne, borde/bænke sæt, shelter og mange andre ting.

Der kan i nogle områder være et ønske om at etablere stier og i andre være ønsker om at skabe større sammenhængende stiforløb.

Natureman-certificerede rådgivere ([Liste over rådgivere \(life-natureman.dk\)](http://life-natureman.dk)) kan hjælpe med:

- Op til 10 timers rådgivning omkring placering af faciliteterne
- Udvælgelsen af hvilke fonde der kan søges om støtte til de rekreative faciliteter.
- Undersøge mulighederne for sammenkædning af eksisterende stier/markstier
- Undersøge om mulighederne for etablering af helt nye stier
- Hjælp til ansøgning om større sammenhængende stiforløb hos fonde eller lign.

11. Biomassehøst

Lavbundsarealer med rigkær og enge er mange steder under tilgroning og mangler pleje. Med en biomassehøst på denne type arealer kan man sikre udbredelsen af naturtyperne med en drift som – lig tidligere tiders høslæt – fjerner det afhøstede materiale samt genskaber og sammenbinder eksisterende naturarealer på lavbundslande.

Metoden vil typisk finde sted på arealer, som i en periode har været uden drift og derfor er truet af tilgroning med grove urter og stauder. Arealer med busk- eller skovtilgroede enge skal først ryddes inden der kan ske høst af biomasse. Biomassehøsten er en skånsom høst af biomasse og foregår med specialmaskiner uden at lave køreskader på arealerne. Traditionelle landbrugsmaskiner har så stort et marktryk, at de er ude af stand til at færdes på arealerne eller høste på en skånsom måde.

Den høstede biomasse skal have en kvalitet, der gør den velegnet som et råstof for biogasproduktion, bioraffinering, jordforbedring, husdyrfoder eller andre anvendelser. Det skal være et rentabelt forretningsområde for landmanden i forbindelse med høst af biomasse, så det udgør en supplerende indtægt for landmanden, samtidig med at der sikres en hensigtsmæssig pleje af naturarealer.

Kontakt kommunen eller Naturstyrelsen, hvis der er interesse i at lade dine arealer indgå i en biomassehøst-ordning. Ordningen er under udvikling og du kan få en af projektets Natureman-certificerede rådgivere ([Liste over rådgivere \(life-natureman.dk\)](http://life-natureman.dk)) til at rådgive omkring biomassehøst af dine arealer.

12. Jordfordeling

Ådalene består ofte af mindre parceller eller matrikler, da alle gårde i oplandet fra gammel tid ofte havde en eller flere små engparceller til græsning eller høslæt. Denne ejendomsstruktur var hensigtsmæssig i tidligere tiders alsidige bedrifter, men i dagens højt specialiserede bedrifter er en del parceller nu ineffektive, urentable eller direkte overflødige, og drift af dem er derfor ofte ophørt.

Jordfordelinger skal medvirke til at samle ejerskabet af naturarealer med plejebenhov til større, mere attraktive og rentable driftsenheder i ådale, hvor arealerne i dag ofte er meget små og for landmænd økonomisk uinteressante til afgræsning eller slæt.

I en jordfordeling er det muligt at sælge eller købe jord, men der kan også ytres ønsker om erstatningsjord. Erstatningsjorden findes gennem jordfordelingen.

Landbrugsstyrelsen har en række jordfordelere ansat, som kan danne overblikket over jordfordelingsønskerne i et område.

Hvis du er interesseret i at der sættes gang i en jordfordeling i dit område, så giv besked til din kommune eller Naturstyrelsen.

Kontaktoplysninger

Projektleder Viborg Kommune:

Eva Christensen

Mobil: 8787 5571

Mail: echr@viborg.dk

Projektmedarbejder Viborg Kommune:

Tina Bøje Clausen

Mobil: 8787 5557

Mail: tcla@viborg.dk

Naturstyrelsen:

Telefon: 7254 3900

Mail: natureman@nst.dk